

**γαρδαλώνω** ἀμάρτ. γαρδαλώνου Μακεδ. (Βλάστ.) Μέσ. γαρδαλώνουμι Ἡπ. (Ζαγόρ.)

Ἀμφιβόλου ἐτύμου. Σχετίζεται ἴσως πρὸς τὸ συνών. γαργαλώνω, ὁ ἰδ. Διὰ τὴν πιθανὴν τροπὴν τοῦ γ εἰς δ, κατ' ἀνομοίωσιν ἢ διὰ τὸ παρακείμενον ὑγρόν, πβ. γαργαλεύω > γαρδαλεύω.

1) Ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν, ἀνοίγω αὐτοὺς ὑπερβολικὰ Βλάστ.: *Τί γαρδαλώῃς τὰ μάτια σ' ἔσ'!* Δὲν ἔχ' τίπουτα γιὰ φαί. Συνών. γαρδιλώνω, γουρλώνω. 2) Μέσ. μεταφ., προσέχω ἐντόνως, πονηρεύομαι Ζαγόρ. β) Μετοχ. γαρδαλωμένος = ὁ λίαν προσεκτικός, ὁ μετὰ πονηρίας εὐφυῆς αὐτόθι.: *Αὐτός, πιδί μ', εἶμι γαρδαλωμένος.* Συνών. ἀνοιχτομμάτης 2, κολοπετσωμένος, τετραπέρατος.

**γαρδέλα** ἡ, Πελοπν. (Ἀνδρίτσ. Γαργαλ. Κλειτορ. Παπούλ. κ.ά.). — Λεξ. Πρω. Δημητρ. σγαρτίλ-λα Κύπρ. ζαρτίλ-λα Κύπρ.

Ἐκ τοῦ οὗσ. γαρδέλι, παρ' ὁ καὶ σγαρτίλ-λι καὶ ζαρτίλ-λι.

1) Τὸ θηλ. τῆς ἀκανθίδος, τὸ θηλυκὸν γαρδέλι, ὁ ἰδ. Κύπρ. Πελοπν. (Γαργαλ. κ.ά.): *Ἐχω μιὰ γαρδέλα 'ς τὸ κλουβὶ καὶ τὸ λέει σὰ νά 'ναι σερινικὸ Γαργαλ.* β) Μεταφ., γυνὴ λεπτοφυῆς, λεπτοκαμωμένη Κύπρ.: *Εἶνδα κάμνεις, σγαρτίλ-λα μου;* 2) Ἀδιακρίτως γένους, τὸ πτηνὸν γαρδέλι, ὁ ἰδ. Πελοπν. (Ἀνδρίτσ. Κλειτορ. Παπούλ.) — Λεξ. Πρω. Δημητρ.: οἱ γαρδέλες ἐρχόνται τὴν ἀνοιξή Κλειτορ.

**γαρδελάκι** τό, Ζάκ. Ἡπ. Θράκ. (Αἶν. κ.ά.) Πελοπν. (Γαργαλ. κ.ά.) σγαρδελάκι Ἀνδρ. (Κόρθ.) σγαρδελάτος Πάρ. (Λεῦκ.) ζιγαρδελάκι Κρήτ.

Ἵποκορ. τοῦ οὗσ. γαρδέλι, παρ' ὁ καὶ σγαρδέλι καὶ ζιγαρδέλι, διὰ τῆς ὑποκορ. καταλ. -άκι.

1) Ὁ νεοσσὸς τῆς ἀκανθίδος, τὸ μικρὸν γαρδέλι, ὁ ἰδ. ἐνθ' ἀν.: *Πέντε γαρδελάκια ξεπετάχτηκαν ἀπὸ τὴ γαρδελοφωλιά Πελοπν. (Γαργαλ.)* Συνών. γαρδελοπούλακι, γαρδελόπουλο 1, γαρδελούδα, γαρδελούδι. 2) Θωπευτικῶς, τὸ πτηνὸν γαρδέλι, ὁ ἰδ. ἐνθ' ἀν.: *Ἐχω ἓνα γαρδελάκι 'ς τὸ κλουβί, π' οὐλο λαλεῖ Πελοπν. (Γαργαλ. κ.ά.)* || Ἀσμ.

Ὅσα φτερὰ καὶ πούπουλα ἔχει τὸ γαρδελάκι, τόσες φορὲς σὲ φίλησα, κόρη, 'ς τὸ ἀχειλάκι Θράκ. (Αἶν.)

Κι ὅλη τὴ νύχτα παίζανε σὰ δὰ ζιγαρδελάκια Κρήτ. β) Μεταφ., ἡ ἀγαπωμένη γυνὴ Ζάκ. Ἡπ. κ.ά.: Ἀσμ.

Ἀκόμη δὲν τὸ ξύφανες αὐτὸ τὸ διασιδάκι νὰ κάμης κι ἄλλη μιὰ δουλειά, ὥριό μου γαρδελάκι; Ζάκ.

Ὅταν σὲ θέλει θυμηθῶ, μικρὸ μου γαρδελάκι, τῆς τράπεζας τὰ φαγητὰ μοῦ φαίνονται φαρμάκι Ἡπ. Ἡ λ. καὶ ὡς ἐπών. ὑπὸ τὸν τύπ. Γαρδελάκης Πελοπν. (Μάν.) ἐν χειρογρ. τοῦ 18ου αἰῶνος.

**γαρδελεύω** Πόντ. (Ὁφ. Σαράχ.)

Ἐκ τοῦ οὗσ. γαρδέλι.

Ἀποκτῶ τέκνα, παιδοποιῶ (ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς): Ἀκόμην οὐκ ἐγαρδέλεψεν Ὁφ. Πβ. γαρδέλι Β4. Συνών. γαρδελιάζω.

**γαρδέλι** τό, σύνθηθ. καὶ Πόντ. (Ἀμισ. Κερασ. Κρώμν. Οἶν. Σταυρ.) γαρδέλ Πόντ. (Ἰμερ. Κοτύωρ. Ματζούκ.

Ὁφ. Τραπ. Σαράχ.) γαρδέλ Στερελλ. (Σιβίστ. κ.ά.) σγαρδέλι Ἀνδρ. (Κόρθ.) Εὔβ. (Κύμ. κ.ά.) Νάξ. (Ἀπύρανθ. Φιλότ. κ.ά.) Πελοπν. (Λακων. Ὀλυμπ.) σγαρδέλ Λευκ. Πάρ. (Λεῦκ.) ζιγαρδέλι Κρήτ. σγαρτίλ-λιν Κύπρ. σκαρτίλ-λιν Κύπρ. ζαρτίλ-λιν Κύπρ.

Ἐκ τοῦ μεταγν. Λατιν. *carduelis*, παρ' ὁ καὶ *cardellus* καὶ *gardellus*, ὅθεν καὶ τὸ Ἰταλ. *cardello* ἢ *gardello* (ἡ γραφὴ διφορεῖται: διὰ διπλοῦ καὶ δι' ἀπλοῦ λ. Βλ. G. Meyer, *Neugr. Stud.* IV, 33. Thompson, *Gloss. of greek birds*<sup>2</sup>, 31-32). Τύπ. *καρδέλι* μνημονεύεται παρὰ Δουκ., ὁ δὲ τύπ. *γαρδέλι* ἀπαντᾷ παρὰ Belon καὶ Σομ. Ὁ τύπ. *σγαρδέλι* ἐκ προσθήκης τοῦ σ, δι' ἣν βλ. X. Παντελίδ., *Byz.-Neugr. Jahrb.* 6 (1928), 427 Φωνητ., 54. Ὁ τύπ. *ζιγαρδέλι* ἐκ τοῦ *σγαρδέλι* (πρόφ. *ζιγαρδέλι*) δι' ἀνάπτυξιν συνοδίτου φθόγγου. Ἡ τροπὴ τοῦ ε εἰς ι εἰς τὸν τύπ. *σγαρτίλ-λιν* πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀτόνου ε τῶν ὑποκορ. *σγαρτελ-λούδα*, *σγαρτελ-λούδι*, ὁ ἰδ., ἂν μὴ κατ' ἐπίδρασιν ἰδιωματικοῦ τινος τύπου τῆς Ἰταλικῆς (βλ. Thompson, ἐνθ' ἀν., 32).

Α) Κυριολ. 1) Τὸ πτηνὸν σπίζα ἡ ἀκανθοφάγος (*fringilla carduelis*), ἡ ἀκανθὶς ἢ ἀκανθυλλὶς τῶν ἀρχαίων, τῆς οἰκογενείας τῶν σπιζιδῶν (*fringillidae*), τῆς τάξεως τῶν ὀδικῶν (*oscines*) σύνθηθ.: *Ἐχω δυὸ γαρδέλια 'ς τὸ κλουβὶ πολλὰχ. Ἐστησα τὰ ξόβεργα κ' ἐπιασα καμμιὰ δεκαριὰ γαρδέλια Πελοπν. (Γαργαλ. κ.ά.)* Σὰ δὲ *σγαρδέλι* κελαδεῖ (ἐπὶ φλυάρου γυναικὸς) Νάξ. (Φιλότ. κ.ά.) || Παροιμ. *Κι ἂν κελαηδήσῃ ἡ ὀχιά, δὲ γίνεται γαρδέλι* (ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ ἀποκρύψουν τὸν φυσικῶς κακὸν χαρακτῆρα τῶν δι' εὐγενῶν τρόπων) Πελοπν. (Λακων.) || Ἀσμ.

Νά 'μουνε καὶ τί νά 'μουνε; ἓνα βουλλὶ γαρδέλι νὰ πηγαινα 'ς τὸ ἀγάπης μου τὴν ὥρα πού με θέλει ΔΚρήτ.

Σαραδαβέργινο κλουβὶ καὶ μέσα 'να γαρδέλι παρμένο 'θέλα σ' ἔχω 'γώ, μὰ ἡ μάννα σου δὲ θέλει αὐτόθι.

Ἰπάνω 'ς τὸ κεφαλάγκαθ-θον κάθεται τὸ σγαρτίλ-λιν Κύπρ. Συνών. ἀγκαθοπούλλι, βασιλοπούλλα 2, γραμματικός, γραμματικούδα, γραμματικούδι, καρδερίνα, παππαδίτσα, τουρκάκι, τουρκοπούλα, τουρκοπούλλι. Ἡ λ. καὶ ὡς τοπων. ὑπὸ τύπ. *Γαρδέλι* Κρήτ. Πελοπν. (Μάν.) 2) Εἶδος ἱέρακος Πόντ. (Κοτύωρ.): Παροιμ. φρ. *Πολλὰ ὑψηλὰ μὴ πετᾷς, παίρ'νε σε τὰ γαρδέλα* (πρὸς μεγαλυχοῦντα ἢ ριψοκίνδυνον) || Ἀσμ.

*Πολλὰ ὑψηλὰ μὴ πετᾷς, παίρ'νε σε τὰ γαρδέλα πέταξο κ' ἔλα γόνεφο 'ς ἔρημο μ' τὴν ἐγκάλᾳ* (γόνεφο = κόνεψε, φώλιασε).

Β) Μεταφ. 1) Ἀνθρωπος ἡδύφωνος, καλλίφωνος, ὡς τὸ γαρδέλι Κεφαλλ. κ.ά.: *Ἀκουσες ψαρτικὴ; Γαρδέλι ἦτανε σήμερα ὁ Σωτηράκης Κεφαλλ.* Συνών. ἀηδόνη 1. Πβ. καὶ ἐπών. *Γαρδέλης* Ἀθῆν. Ἀνδρ. Κέρκ. Πελοπν. (Γορτυν. Μάν.) καὶ *Σγαρδέλης* Ἀνδρ. Κύθηρ. 2) Οἱ δύο ἐκ τῶν πέντε κωδωνίσκων, δι' ὧν οἱ θερισταὶ κοσμοῦν τὴν λαβὴν τοῦ δρεπάνου τῶν Κύπρ. 3) Τὸ ἐπὶ τοῦ δέρματος μικρῶν παιδίων συνήθως ἐρύθημα, τὸ προκαλούμενον ἐκ μυζήσεως διὰ τῶν χειλέων ἐνηλίκου (πιθανῶς ἐκ τοῦ προκαλουμένου κατὰ τὴν μύζησιν ἤχου) Ζάκ.: *Κάνω γαρδέλια.* 4) Ὁ μικρὸς παῖς, τὸ ἄρρεν μικρὸν παιδίον Πόντ. (Ἀμισ. Ἰμερ. Κερασ. Κρώμν. Οἶν. Ὁφ. Σαράχ. Σταυρ. Τραπ.):

Βαρέα ἀστόχαστο γαρδέλ' εἶσαι "Οφ. Τραπ. κ.ά. 'Ακόμην γαρδέλ' εἶσαι ; πότε νὰ γίνεσαι ἄγωρος ; αὐτόθ. 'Επέθανε, καὶ τὰ γαρδέλα τ' ἀκράτητα εἶν' αὐτόθ. Γαρδέλι μου ! (θωπευτικὴ προσφώνησις πρὸς παιδίον, ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀλλαχοῦ χρησιμοποιούμενας : κανάρι μου ! πουλλί μου ! πουλλάκι μου ! τρυγονάκι μου !) αὐτόθ. β) Τὸ πτωχὸν ρακένδυτον παιδίον Πόντ. (Χαλδ. κ.ά.). γ) Τὸ ράκος Πόντ. (Ματζούκ. κ.ά.)

**γαρδελιάζω** ἀμάρτ. γαρδελάζω Πόντ. (Σταυρ.)  
'Εκ τοῦ οὗς. γαρδέλι.  
Γαρδελεύω, ὁ ἰδ.

**γαρδελόγλωσσα** ἡ, Κεφαλλ.  
'Εκ τῶν οὗς. γαρδέλι καὶ γλῶσσα.

1) 'Η γλῶσσα τῆς ἀκανθίδος : Μωρέ, καὶ γαρδελόγλωσσες νὰ δοῦ δώκης, δὲ 'φχαριστεῖται (δηλ. τὸ πλέον σπάνιον καὶ δυσεῦρετον φαγητὸν ἂν τοῦ προσφέρης). 'Εχω γαρδελόγλωσσες σήμερα (δηλ. σπάνιον καὶ ἐξαιρετικὸν φαγητὸν). 2) Μεταφ., ἡ γλῶσσα ἀκαταπαύστως φλυαρούσης γυναικός : 'Ακου γαρδελόγλωσσα!

**γαρδελομάτης**, ἐπίθ. βλ. γαρδιλομάτης.

**γαρδελοπουλάκι** τό, ἀμάρτ. γαρδελοπ'λάκι Πελοπ. (Γαργαλ.)  
'Εκ τοῦ οὗς. γαρδελόπουλο κατὰ τύπ. ὑποκοριστικόν.

Γαρδελάκι 1, ὁ ἰδ. : Μὴ δὰ πειράξης τὰ γαρδελοπ'λάκια.

**γαρδελόπουλο** τό, ἀμάρτ. γαρδελόπ'λο Πελοπ. (Γαργαλ.) γαρδελόπον Πόντ. ('Αμισ. κ.ά.)  
'Εκ τοῦ οὗς. γαρδέλι καὶ τῆς παραγωγικῆς καταλ. -πουλο, δι' ἣν ἰδ. -πουλος.

1) Γαρδελάκι 1, ὁ ἰδ. Πελοπ. (Γαργαλ.) : 'Επιασα σὲ μιὰ φωλιά τέσσερα γαρδελόπ'λα καὶ τὰ 'βαλα 'ς τὸ κλουβί. 2) Τὸ μικρὸν ἄρρεν παιδίον Πόντ. ('Αμισ. κ.ά.) Συνών. γαρδέλι Β4.

**γαρδελούδα** ἡ, ἀμάρτ. σγαρτιλ-λούδα Κύπρ.  
'Εκ τοῦ οὗς. γαρδέλα, παρ' ὃ καὶ σγαρτίλ-λα, καὶ τῆς παραγωγ. καταλ. -ούδα κατὰ τύπ. ὑποκοριστικόν.

Γαρδέλα 1, ὁ ἰδ. (θωπευτικῶς) : Τούτη ἐνι πεταχτῇ σὰν τὴν σγαρτιλ-λούδαν.

**γαρδελούδι** τό, ἀμάρτ. σγαρτιλ-λούδιν Κύπρ. σκαρτιλ-λούιν Κύπρ.

'Εκ τοῦ οὗς. γαρδέλι, παρ' ὃ καὶ σγαρτίλ-λιν καὶ σκαρτίλ-λιν, καὶ τῆς ὑποκορ. καταλ. -ούδι.  
Γαρδελάκι 1, ὁ ἰδ.

**γαρδελοφωλιά** ἡ, Πελοπ. (Γαργαλ. κ.ά.)  
'Εκ τῶν οὗς. γαρδέλι καὶ φωλιά.  
'Η φωλεὰ τῆς ἀκανθίδος : Ξέρω μιὰ γαρδελοφωλιά πού 'χει πέντε χαλίκια (χαλίκια = ἄβγά) Γαργαλ.

**γαρδελόχορτο** τό, Κέρκ. γαρδελοχόρτι Πελοπ. (Γαργαλ.)  
'Εκ τῶν οὗς. γαρδέλι καὶ χόρτο.

Τὸ φυτὸν σηνέκιον τὸ κοινὸν (senecio vulgaris), ὃ ἡριγέρων τῶν ἀρχαίων, οὗτινος οἱ σπόροι τρώγονται ὑπὸ τῶν ἀκανθίδων ἐνθ' ἂν. : 'Ο κῆπος μας γιόμισε γαρδελόχορτια καὶ πάνου εἶναι κολλητσαριὰ τὰ γαρδέλια καὶ τρῶνε τὰ σποράκια Γαργαλ. Συνών. καρδερινόχορτο, μαρτιάκος, μαρτιάτικο (βλ. μαρτιάτικος).

**γαρδελώνω**, βλ. γαρδιλώνω.

**γαρδένια** ἡ, σύννηθ.  
'Εκ τοῦ Ἰταλ. gardenia.

Τὸ διακοσμητικὸν φυτὸν γαρδένια ἡ εὐανθῆς (gardenia florida), τοῦ γένους τῆς γαρδένιας (gardenia), τῆς τάξεως τῶν ἐρυθροδανωδῶν (rubiceae), οὗτινος τὰ λευκὰ ἄνθη εἶναι λίαν εὖοσμα σύννηθ. : Τῆς ἔφερα μιὰ γαρδένια μαζί με τὴ γλάστρα, ἀλλὰ σὲ λίγο ξεράθηκε. 'Η γαρδένια δὲν προκόβει εὐκολα, θέλει ζέστη καὶ ὑγρασία. β) Τὸ ἄνθος τοῦ φυτοῦ τούτου σύννηθ. : Συνήθιζε νὰ βάζῃ πάντα μιὰ γαρδένια 'ς τὸ πέτο τοῦ σακκακιού. 'Η γαρδένια ἔχει ἄρωμα βαρὺ.

**γαρδίλης** ἐπίθ. Πόντ. (Κερασ.) γαρδίλτς Πόντ. (Χαλδ.) σγαρτίλης Πελοπ. (Πάν.) γορδίλης Πόντ. (Οἰν.) γορδίλτς Πόντ. ('Αμισ. Κοτύωρ.) Θηλ. γαρδίλα Πόντ. (Κερασ.) γορδίλα Πόντ. ('Αμισ. Κοτύωρ.) γαρδίλαινα Πόντ. (Κοτύωρ. Χαλδ.) γορδίλαινα Πόντ. (Κοτύωρ. Χαλδ.)

'Εκ τοῦ οὗς. γαρδίλι, παρ' ὃ καὶ γορδίλι, ἡ ἐκ τοῦ συνων. ἐπίθ. γαρδιλομάτης, ὁ ἰδ., κατὰ σύντημσιν, δι' ἣν βλ. Γ. Χατζιδ., 'Αθηνᾶ 36 (1924), 199/200 ΜΝΕ 1, 170/171.

'Ο ἔχων ὀφθαλμοὺς μεγάλους, οἶονει διεσταλμένους, καὶ προπετεῖς ἐνθ' ἂν. : Πολλὰ γαρδίλτς ἐν', τ' ὀμμάτ' ἔξ' Πόντ. (Χαλδ.) 'Ο σγαρτίλης! δὲ λέει νὰ κλείσῃ μάτι (ἐπὶ νηπίου λικνιζομένου ὑπὸ τῆς μητρὸς πρὸς ὕπνον, ἀλλὰ διατηροῦντος ἐπιμόνως τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοιχτούς) Πελοπ. (Πάν.).

**γαρδίλιν** τό, Πόντ. (Κερασ.) γαρδίλ' Πόντ. (Χαλδ.) γορδίλ' Πόντ. (Κοτύωρ.)

'Αμφιβόλου ἐτύμου. Πιθανῶς ἐκ τοῦ συνων. οὗς. γαργαλίδι καθ' ἀπλολογίαν καὶ ἀντιμετάθεσιν. Πβ. γαρδιλομάτης. 'Ο τύπ. γορδίλι ἐκ συμφυρμού ἴσως πρὸς τὸ κορδύλι, ὁ ἰδ.

1) Καρυοειδὲς ἐξοίδημα τοῦ σώματος, ἰδίᾳ τῆς κεφαλῆς ἐνθ' ἂν. : 'Ερροῦξεν καὶ τὸ κιφάλ' ἂν' ἐγέν'τον ὄλον γαρδίλᾱ (ἐρροῦξεν = ἔπεσε) Χαλδ. Συνών. γαργαλίδι 1, γάρ'γαλο 1, καρούμπαλο. 2) 'Επιθετ. ἐπὶ ὀφθαλμοῦ, ὃ ἔχων μέγαν καὶ προπεπτωκότα τὸν βολβὸν ἐνθ' ἂν. : Ντ' ἄσκεμος πᾶ' ἐν' ! τ' ὀμμάτ' τ' γαρδίλᾱ Χαλδ.

**γαρδιλομάτης** ἐπίθ. Πόντ. (Κερασ. Οἰν.) γαρδιλομάτ'ς Πόντ. (Χαλδ.) γαρδελομάτης Πελοπ. (Καρυόπ. Κίτ. Μάν.) σγαρδελομάτης Πελοπ. (Πάν.) γορδιλομάτης Πόντ. (Οἰν.) γορδιλομάτ'ς Πόντ. ('Αμισ. Κοτύωρ.) Θηλ. γαρδιλομάταινα Πόντ. (Κερασ.) γαρδιλομάταινα Πόντ. (Χαλδ.) γορδιλομάταινα Πόντ. (Κοτύωρ.) γαρδελομάτα Πελοπ. (Κίτ. Μάν. Πάν.) Οὐδ. γαρδιλομάτικον Πόντ. (Κερασ.) γαρδιλομάτ'κον Πόντ. (Χαλδ.) γορδιλομάτ'κον Πόντ. (Κοτύωρ.)

